

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

При Інституті економічних досліджень та політичних консультацій

Коментарі до аграрних законодавчих ініціатив

APD/KAG/03/2017

Коментар проекту «Програми розвитку сільського госпо- дарства та сільських регіонів Київської області на період 2017-2019 рр.»»

Др. Гаральд Хоппе

керівник департаменту сільського розвитку в Міністерстві сільського розвитку,
навколишнього середовища та сільського господарства федеральної землі Бранденбург

Київ, березень 2017

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (APD)

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федерального Міністерства продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006р. і наразі до 2018р. та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг, Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою та ТОВ АФЦ Консультантс Інтернешнл. Реципієнтом проекту виступає Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Києві. При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проекту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проект має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Др. Гаральд Хоппе

Harald.Hoppe@mlul.brandenburg.de

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Загальні положення щодо підтримки сільського господарства та сільських територій....	4
2. До проекту «Програми: «Розвиток сільського господарства та сільських регіонів Київської області на період 2017- 2019 рр.».....	5
2.1. Узагальнюючий коментар.....	5
2.2. Коментарі.....	5
Додаток.....	11

ПЕРЕДМОВА

Наступний коментар «Проекту Програми розвитку сільського господарства та сільських регіонів Київської області на період 2017-2019 рр.» було підготовлено з урахуванням досвіду організації рамкових умов в Німеччині, зокрема, в федеральній землі Бранденбург.

Матеріал повинен слугувати для підготовки до поглибленого фахового обговорення та представлення з поясненнями в рамках зустрічі з представниками аграрного управління Київської області. Лише так можуть бути відповідним чином враховані покладені в основу проекту Програми фактичні наявні умови, ґрунтовно обговорені бажані цілі та загально діючі процедури, а також проведений обмін досвідом та зроблені відповідні висновки.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Заходи в рамках підтримки, які загалом сприяють розвитку сільського господарства та сільських територій є важливими рамковими умовами розвитку в сільській місцевості. Виходячи з загальних цілей політики та органів управління повинні бути створені наступні передумови, які зокрема:

- підвищують **конкурентоспроможність сільського господарства**,
- гарантують **внесок у забезпечення високоякісними продуктами харчування та послугами**,
- **покращують умови праці та життя сільського населення** та
- **позитивно впливають на ситуацію у навколишньому середовищі**.

При цьому на практиці в якості інструментів підтримки перш за все обирають **прямі виплати допомоги** (наприклад, виплати, пов'язані з площею землі або кількістю тварин), **часткові дотації або здешевлення процентів по кредитах при інвестуванні** (наприклад, при будівництві тваринницьких приміщень або інфраструктурних об'єктів) або часткові (рідше повні) **підтримуюча допомога на покриття витрат, пов'язаних з проектами** (наприклад, для кваліфікації або підготовки/планування інвестицій).

Під час прийняття рішення щодо того, які інструменти будуть застосовані для підтримки у досягненні цілей, слід перш за все врахувати:

- загальну вихідну ситуацію та змістовні інтереси/потреби (за наявності також особливості відповідного регіону),
- наявні фінансові рамкові умови,
- можливості спільного фінансування (кофінансування) для партнерів, зацікавлених у здійсненні відповідного заходу, або в залученні носія намірів (власна частка),
- часові умови та
- вплив на залучених навколо.

2. До проекту «Програми: «Розвиток сільського господарства та сільських регіонів Київської області на період 2017- 2019 рр.»»

2.1. Узагальнюючий коментар

З передбаченими заходами, спрямованими на підтримку:

1. підтримка заснування та розвитку особистих селянських господарств (сімейних господарств)- сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області **виробництва молока**
2. підтримка заснування та розвитку особистих селянських господарств та фермерських підприємств, які спеціалізуються на виробництві **листових овочів та ягід**, та їхніх об'єднань- сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
3. організація **навчальної, інформаційної та консультаційної системи** для дрібних та середніх виробників, фермерів, домогосподарств та сільського населення
4. **підтримка відкриття/створення малого або середнього бізнесу молодими людьми** в сільських регіонах, а також при реалізації їхніх підприємницьких концепцій торкаються основних напрямків розвитку сільського господарства та сільської місцевості в столичному регіоні України.

Встановлення цілей, передбачених у ході реалізації заходів проекту Програми, та змістовні встановлення пріоритетів мають принципово фахове обґрунтування та представляють собою **стратегічні поля діяльності** в ході розвитку.

В якості додатку прикладається загально діюча основна структура (зміст) для керівних принципів/ управлінських приписів для підтримки. Вона може слугувати в якості орієнтиру при здійсненні заходів після прийняття Програми.

Нижче представлена оцінка/ коментар окремих заходів, спрямованих на підтримку.

2.2. Коментарі

Щодо заходу, спрямованого на підтримку 1:

Підтримка заснування та розвитку особистих селянських господарств (сімейних господарств), що займаються виробництвом молока – сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Встановлення цілі заходу:

Завдяки здійсненню цих заходів по підтримці має підвищуватися виробництво молока у «особистих селянських господарствах» (сімейні фермерські господарства) – наразі в Київській області в особистих селянських господарствах виробляється **52 % молока** (стор. 10) – та *... вони повинні розвинути до стабільної, прибуткової та конкурентоспроможної галузі виробництва»* (порівняйте стор.13).

В той же час мова іде про «*...покращення якості молока за рахунок використання індивідуальних доїльних установок, охолодження молока та регулярного контролю якості в експрес-лабораторіях.*» (стор.13)

Виходять із того, що «*...особисті селянські господарства перетворюються на сімейні підприємства, завдяки цьому буде створено робочі місця, підвищиться рівень зайнятості сільського населення і, таким чином, покращяться умови праці в сільській місцевості.*» також

повинні бути засновані «...*сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи для спільного вирішення актуальних проблем, як, наприклад, забезпечення кормовими засобами, покращення якості молока, а також власна переробка...*». (стор.14)

В якості «*цільової групи*» для даного заходу, передбаченого концепцією, визначаються «...*особисті селянські господарства, які утримують 5 та більше корів... та їхні «сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи»*. (стор. 15)

Сформулюються «*завдання*»:

- *«отримання/збереження здорового племінного поголів'я з покращеною генетикою;*
- *покращення умов утримання;*
- *підвищення молочної продуктивності на корову;*
- *покращення якості молока;*
- *підвищення кількості особистих селянських господарств, які утримують мінімум 5 корів та є членами сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;*
- *організація та розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для покращення контролю молока, його зберігання, його продажу та його переробки.»*

Це має бути досягнуто завдяки виконанню **заходів по підтримці в наступних основних напрямках** (порівняйте стор. 15):

- **100 %-ве** відшкодування для **штучного осіменіння та ветеринарні обробки** (2-х річне)
- **50 %-ві або 75 %-ві** дотації для **інвестицій у реконструкцію або будівництва нових тваринницьких приміщень**
- **100 %-ве** відшкодування витрат на **доїльні та охолоджувальні установки**
- **100 %-ве** відшкодування витрат для **експрес-лабораторій за контроль молока**.

Оцінка

Враховуючи наявну зараз структуру утримання молочних корів в особистих селянських господарствах (біля 95 відсотків корів у особистих селянських господарствах утримуються у поголів'ї від 1 до 2 корів (!) на господарство) стає зрозумілим, що тут мова не іде про структури виробництва, що перш за все орієнтуються на виробництво для ринку. Наразі існує лише всього 15 особистих селянських господарств, які утримують більше ніж 5 (до 15) корів. Загальне поголів'я корів цих утримувачів охоплює 129 корів (в середньому менше ніж 9 корів на господарство). В той же час, в особистих селянських господарствах виробляється 52 відсотки всього молока в Київській області.

Структура утримання вказує на те, що в центрі уваги виробників стоїть забезпечення власної родини. Для подальшого розвитку аграрного сектору Київської області в довгостроковій перспективі слід відповісти на запитання, яке значення матиме конкурентоспроможне виробництво молока.

Для гарантування забезпечення ринку молоком передбачені заходи для підтримки «...*особистих селянських господарств, та їхніх «сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів»* можуть бути доцільними лише тимчасово.

- Повинно бути проведене стратегічне оцінювання ролі виробництва молока в Київській області – в контексті з наявною в області аграрною структурою, а також виробництвом молока в Україні загалом. В довгостроковій перспективі для гарантування стабільного, якісного та конкурентоспроможного виробництва молока доцільною виглядає орієнтація

на ті підприємства, які цілеспрямовано виробляються продукцію для ринку, а також їхній подальший розвиток.

З урахуванням даних по Україні та при наявності відповідного міжнародного досвіду, розмір таких підприємств може складати мінімум від 100 до 500 корів. При відповідному забезпеченні земельними площами такі сільськогосподарські підприємства можуть економічно вигідно утримувати вище зазначену кількість тварин та робити вагомий внесок у забезпечення зайнятості в регіоні.

Під час прийняття рішень щодо структурних заходів також, звичайно, повинні враховуватися особливості місця розташування, історичний розвиток, а також матеріальні та персональні (кадрові) передумови. В зв'язку із цим виникає запитання щодо потенціалу до розвитку виробництва молока у «...389 Товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та сільськогосподарських виробничих кооперативах з середньою земельною площею у 1.549,7 га» (порівняйте стор. 5 проекту Програми).

- Якщо вбачається можливість у розвитку сільськогосподарських підприємств з зазначеними вище тенденціями на збільшення поголів'я тварин, то перш за все повинні підтримуватися ті заходи, які спрямовані на спільне використання та розвиток співробітництва/партнерства. Як представлено в Програмі, спочатку це може бути підтримка, спрямована на надання можливостей по охолодженню молока (на місцях забору молока?) або також підтримка надання послуг для дослідження молока та покращення здоров'я тварин.
- Щодо заходів, спрямованих на наявні особисті селянські господарства, враховуючи необхідність підвищення продуктивності та якості, в центрі уваги повинні стояти покращення умов утримання. (Покращення генетики тварин шляхом запровадження штучного осіменіння ставить високі вимоги до персоналу!).

Щодо заходу, спрямованого на підтримку 2:

Підтримка заснування та розвитку особистих селянських господарств та фермерських підприємств, які спеціалізуються на виробництві листових овочів та ягід, та їхніх об'єднань – сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи

Постановка цілі заходу є заснування напрямку та розвиток вирощування

- **листових овочів** (кропу, петрушки, садового салату, садових трав, тощо)
- **ягід** (полуниці, малини, смородини, чорниці, тощо)

В якості «цільової групи» були сформульовані: *«особисті селянські господарства, які використовують для вирощування аграрної продукції земельні площі до 10 га, фермерські підприємства з розміром виробничих площ до 500 га та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи».*

Заснування напрямку та розвиток виробництва зазначених вище культур мають бути досягнуті завдяки **заходам або підтримці в наступних напрямках** (порівняйте стор. 21 та 24):

- **50 %-ве** відшкодування **витратних матеріалів**, зокрема елітного насіння, носіїв енергії, паливно-мастильних матеріалів, відповідно до використання на одиницю площі
- **50 %-ві** дотації на інвестиції у сучасні системи зрошування
- **10 %-ві** дотації на інвестиції у переробну техніку (місця для переробки)
- **здешевлення процентів по кредитах** при залученні кредитних коштів

Оцінка

Виробництво продуктів садівництва в промисловому обсязі – в тому числі листових овочів та ягід – вимагає вагомих фахових знань та ставить спеціальні вимоги до підприємства.

- Заходи по підтримці повинні бути спрямовані **тільки на спеціалізовані садівницькі\огородницькі підприємства** з відповідною **концепцією ведення господарства** та необхідними природними та технічними передумовами, а також персоналом.

За потреби, повинно цілеспрямовано підтримуватися створення спеціалізованих підприємств або спеціальних областей у вже наявних підприємствах (при наявності передумов для сталого ведення господарчої діяльності).

У проекті Програми також розраховують на «...кілька зборів врожаю на рік» (стор.19). Таким чином, слід також виходити з того, що вирощування повинно відбуватися під склом або плівкою. Це підкріплює попереднє ствердження і повинно також враховуватися при використанні засобів для підтримки.

- При використанні засобів, спрямованих на підтримку, необхідно намагатися отримати якомога **довго тривалу дію**. Цього можна досягти, зокрема, через підтримку/сприяння **інвестиціям та кваліфікуванню**.

Витратні матеріали, такі як посівний матеріал, добрива, паливно-змащувальні матеріали та інші **не слід фінансувати на пряму!**

- **Предметом підтримки** (дотації до 50 % від суми інвестицій або здешевлення процентів по кредитах) повинні зокрема бути **інвестиції** у, наприклад, першу закладку рослинних насаджень, сучасні системи зрошування або установки для пакування.

Щодо заходу, спрямованого на підтримку 3:

Організація навчальної, інформаційної та консультаційної системи для дрібних та середніх виробників, фермерів, домогосподарств та сільського населення

У запропонованому проекті Програми представлене **виключне значення «знань та інформації»** для подальшого розвитку сільського господарства, аграрного сектору та сільської місцевості: освіта та подальше навчання, а також надання консультаційних послуг мають стратегічне значення, як для Київської області, так і для всієї України.

Для Київської області – як регіону навколо столиці Києва – існують особливі умови та постають особливі виклики (як, наприклад, в процесі німецького єднання для Берліну – як для регіону навколо столиці Федерації) через високу концентрацію дослідницьких та навчальних установ в аграрній області.

В якості **цільових груп** були сформульовані: *«Суб'єкти економічної діяльності, які провадять свою діяльність в сільській місцевості, сільське населення, відомчі установи в селах та населених пунктах.»* (стор.27)

Заходи:

Наявний (в якості юридичної особи) «Обласний центр консультаційних послуг в сільському господарстві» повинен бути реструктурований. Для вище зазначених цільових груп повинні бути здійснені відповідні заходи в таких областях, як:

- організація/проведення практичних демонстрацій щодо технологій, сортів, порід тварин..., можливостей ведення підприємства,
- семінари та заходи в різних форматах,
- консультаційні послуги,
- інформаційні матеріали.

Оцінка

Досвід щодо перетворення та створення заново системи освіти та продовження навчання, а також консультування (в тому числі ведення досліджень) для сільського господарства та сільської місцевості, в зв'язку з німецькою єдністю, підкреслює, що цій області належить велике

значення у гарантуванні високої продуктивності аграрного сектору та розвитку сільської місцевості.

Рішення, прийняті в цих областях, здійснюють вагомий вплив на «фактор-людина» та повинні ретельно готуватися, а також прийматися з урахуванням їхньої стратегічної ролі для області народного господарства та сільських територій. Регулювання для Київської області слід також готувати з урахуванням рішень, прийнятих на національному рівні.

Вважається необхідним, що прийняття принципів рішень щодо цієї області не буде первинно ґрунтуватися на зв'язку з інструментами підтримки. Питання: «Яка (які) державна (і) заклад (и) буде (уть) потрібна (і) у довгостроковій перспективі в підпорядкованих або сервісних областях для аграрного управління, підприємств в сільській місцевості та місцевих громад?».

Для того, щоб надавати необхідні послуги/результати підприємствам в сільській місцевості є різні можливості. Вони, наприклад, можуть полягати у:

- консультаційних послугах, які надаватимуться приватними консультаційними бюро – тут можливо надавати підтримку з визначенням отримувача дотації «сільськогосподарським підприємством» або «комунальною юридичною особою». На практиці тут, як правило, зустрічається часткове фінансування до 50 % або ж навіть до 80 %.
- З боку послуг/результатів для політики та органів управління в аграрній області та для сільського розвитку федеральні землі в Німеччині мають «земельні станції» або «земельні відомства». Вони виконують завдання від вище стоячого органу управління та частково беруть на себе надання послуг в області досліджень або також консультування, близьких до практичної діяльності.
- В якості установ, носіями яких виступають союзи селян, в окремих федеральних землях Німеччини визначне значення здобули «сільськогосподарські палати». За діяльністю палат стоять професійні об'єднання, вони отримують державну підтримку та надають послуги, пов'язані з консультуванням та навчанням для сільськогосподарських підприємств та в сільській місцевості.

Щодо заходу, спрямованого на підтримку 4:

Підтримка відкриття/створення малого або середнього бізнесу молодими людьми в сільських регіонах, а також при реалізації їхніх підприємницьких концепцій

Заходи, спрямовані на підтримку, встановлюються з урахуванням описаних проблем щодо зайнятості та демографічної ситуації в Київській області.

В якості **заходів** повинні бути здійснені (стор. 30):

- навчальний курс з управління/ведення підприємства та конкурс бізнес-планів серед учасників (молодь у віці від 18 до 35 років)
- «за перемогу у конкурсі вони отримують:
 - часткове відшкодування 30 % витрат для забезпечення їхньої самостійної економічної діяльності (максимально 20 тисяч грн. на людину), за умови участі у фінансуванні з боку місцевого бюджету – 15 % з місцевого бюджету та 15 % з бюджету області;
 - часткове відшкодування 50 % витрат на генетику з сертифікованих підприємств (максимально 20 тисяч грн. на підприємство), за умови участі у фінансуванні з боку місцевого бюджету – 25 % з місцевого бюджету та 25 % з бюджету області;»

Оцінка

Підтримка молодих підприємців в сільському господарстві («підтримка молодих фермерів») наразі практикується в ЄС, а таким чином і в Німеччині, перш за все, через підвищені премії/прямі виплати на земельні площі та більшу для молодих фермерів підтримку при здійсненні інвестицій (на 10% вища ставка підтримки).

Як передбачається проектом Програми – **цілеспрямована підтримка намірів молодих людей створити/відкрити малий або середній бізнес в сільській місцевості повинна бути виконана**. Однак, слід виходити з того, що як раз молоді люди приносять з собою принципово необхідні передумови для ведення підприємства лише після відповідного навчання та набуття необхідних трудових навичок.

При можливості підтримка повинна надаватися щодо:

- витрат (наприклад, як передбачено в проекті Програми, у вигляді дотації) пов'язаних з **подальшою розробкою концепції** для підприємницької діяльності та/або
- частково: **інвестицій** у зв'язку із заснуванням підприємства та/або розвитком підприємства.

Поряд із підтримкою на створення/заснування малого або середнього бізнесу та/або ведення економічної діяльності молодими спеціалістами, у взаємозв'язку із заходами по підтримці 1 та 2 повинно бути перевірено, чи це є можливим зв'язати дотації для підприємства з умовами, які сприятимуть **посиленому залученню молоді в якості «кваліфікованих працівників» до господарчої діяльності на полі та при утриманні тварин**.

Все більшого значення також набуває диверсифікація сільськогосподарської діяльності.

ДОДАТОК

Основна структура (зміст) для керівних принципів/ управлінських приписів для підтримки:

1. Призначення дотації, правова основа
2. Предмет підтримки
3. Отримувач дотації
4. Передумови для отримання дотації
5. Вид та об'єм, а також розмір підтримки
6. Інші визначення/приписи щодо дотації
7. Процедура
8. Вступ у силу/строк дії